

**UCHWAŁA NR IV/24/2019
RADY MIEJSKIEJ W TOSZKU**

z dnia 30 stycznia 2019 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Toszek na lata 2019-2021

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 994 z późn. zm.), art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1390)

**Rada Miejska w Toszku
uchwala, co następuje:**

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Toszek na lata 2019-2021, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Toszka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Miejskiej w Toszku

Tadeusz Kobiernik

Załącznik do uchwały Nr IV/24/2019
Rady Miejskiej w Toszku
z dnia 30 stycznia 2019 r.

OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ
W TOSZKU

Gminny Program
Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie
w Gminie Toszek
na lata 2019-2021

Opracowanie:

*Ośrodek Pomocy Społecznej
w Toszku*

Toszek
2019

.....
Zatwierdzam

Spis treści

Wprowadzenie.....	3
1. Podstawy prawne realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2019-2021	5
2. Charakterystyka przemocy w rodzinie w literaturze przedmiotu.....	6
3. Skala występowania przemocy w rodzinie w Gminie Toszek	11
4. Kompetencje służb publicznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	13
5. Cele i kierunki działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.....	19
6. Adresaci działań, realizatorzy programu oraz źródło finansowania	20
7. Monitoring i ewaluacja.....	21
Bibliografia.....	22

Wprowadzenie

„Przemoc była i jest obecna na świecie niemal od zawsze. Od wieków niechlubnie towarzyszy jednostkom, całym pokoleniom i narodom, wpisując się w ich historie. Od zawsze też człowiek usiłuje z nią walczyć. Wystarczy włączyć telewizor, zajrzeć do Internetu czy gazety, by przekonać się, że jest ona zjawiskiem powszechnym (a więc społecznym), które nie omija nawet, rozwiniętej nad podziw, cywilizacji XXI wieku. Przemoc w rodzinie jest jej szczególną częścią i formą. Dotyka ona bowiem środowiska, z którego tworzą się i wyrastają społeczeństwa, a które powinno być całkowicie od niej wolne i w specjalny sposób przed nią chronione. Tymczasem okazuje się, że to właśnie z rodzin wysąca się przemoc najgroźniejsza i najtragiczniejsza w skutkach wpraw dla jednostek, w rezultacie zaś mająca wpływ na kształt całego społeczeństwa – przemoc domowa.

Odnosząc się do obecnej rzeczywistości, trzeba wyraźnie podkreślić, że jest ona zjawiskiem dotyczącym nie tylko jednostki (rodziny) wyobcowane ze społeczeństwa, jak to się dawniej mówiło z tzw. „marginesu społecznego”. Doświadczenie pokazuje bowiem, że (wbrew pozorom) nie są od niej wolne domy powszechnie uznawane za wzorcowe, ze względu na to, że rodziny są pełne, często na zewnątrz (i tylko na zewnątrz, z obłudy, strachu, bólu) dobrze wyglądające. Przemoc w rodzinie, nazywana też przemocą domową jest dziś rozrastającym się w zawrotnym tempie zjawiskiem społecznym, mogącym dotknąć każdego z nas, jeśli nie bezpośrednio, to kogoś z naszych najbliższych lub otoczenia.

Mimo upływu lat, postępu we wszystkich dziedzinach życia, wysokiej kultury, rozwiniętej cywilizacji można powiedzieć, że przemoc w rodzinie, jak mało które zjawisko społeczne w Polsce, „panoszy się” i niestety ma się dobrze. Dlaczego tak się dzieje? Świat dziś jest światem wygodnym, który rządzi się jedną podstawową regułą, to znaczy brakiem reguł, elastycznością granic. Skutkiem takiej „wolności” jest wszechobecna dezorientacja w każdej dziedzinie życia, nie wyłączając funkcjonowania rodzin. Brak jasnych zasad i elementarnych drogowskazów pokazujących człowiekowi od najmłodszych lat, co jest dobre, a co złe powoduje, że przemoc ma dobre warunki rozwoju. Niezwykle istotny jest przy tym szeroki kontekst polityczno-gospodarczo-społeczny. Współczesny paradygmat rozwoju, charakteryzujący się pogłębiającymi się dysproporcjami we wszystkich dziedzinach życia, przechodzi poważny kryzys. Od początku lat 70. XX wieku funkcjonuje określenie tzw. maldevelopmentu (złego rozwoju). Jednakże coraz głośniejsze zwraca się uwagę na potrzebę równoprawnego traktowania ekonomicznych i społecznych aspektów procesu rozwoju, aby był on zorientowany na człowieka, tzw. human-centered social development.

Aby zrozumieć istotę, skalę i „toksyczność” opisywanego tu zjawiska, trzeba zrozumieć, czym jest przemoc w rodzinie. Otóż ogólnie rzecz ujmując (nie skupiając się na definicji psychologiczno-medycznej czy prawniczej), przemoc w rodzinie jest złem w bardzo inteligentnej postaci, świadomego nadużywania siły i autorytetu sprawcy (w różnym, niestety coraz częściej obniżającym się wieku; w skrajnych przypadkach sprawcą przemocy jest nawet dziecko), w różnych formach – fizycznej, psychicznej (a więc także słownej, zwanej inaczej

werbalną), seksualnej i ekonomicznej, wobec słabszego (ofiary, ofiary) bez jego zgody lub za zgodą pozorną, wymuszoną, która de facto świadomą i dobrowolną zgodą nie jest.”¹

¹ E. Dąbrowska, Przemoc w rodzinie jako zjawisko społeczne. Uwagi wprowadzające. [w:] E. Kowalewska-Borys (red), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012, s. 13-14.

1. Podstawy prawne realizacji Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2019-2021

Do podstaw prawnych regulujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy przede wszystkim Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 2009 r., Nr 114, poz. 946). Drugi jej rozdział pt. „Wolność, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela” określa zasady, które każdemu zapewniają nietykalność osobistą i cielesną. Jednocześnie przyznając obywatelowi prawa oczekiwania od służb publicznych respektowania tych praw a przed wszystkim szczególnej ochrony przed przemocą dzieci i osób zależnych.

Przemoc w rodzinie jest zjawiskiem tak powszechnym a zarazem niezmiernie niebezpiecznym, dlatego też na potrzeby jej przeciwdziałania została przez Ustawodawcę określona ustawa, tylko jej poświęcona:

ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie

(t. j. Dz.U z 2015 r. poz. 1390).

Pozostałe akty prawne i dokumenty, których treść koresponduje z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie to:

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2137),
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1508 z późn. zm.),
- Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy na lata 2014-2020,
- Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Województwie Śląskim na lata 2014-2020.

Obowiązujące w Polsce prawo określa przemoc jako przestępstwo, ścigane z urzędu.

Artykuł 207 Kodeksu karnego (t. j. Dz. U. z 2018 r., poz. 1600 z późn. zm.) stanowi:

„§ 1 Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

§ 2 Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do 20 lat.

§ 3 Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 2 do 12 lat.”

2. Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie w literaturze przedmiotu

„Przemoc wcale nie zaczyna się od bicia, siniaków, rozciętych warg, wykręcanych rąk. Przemoc jest jak kropla drażąca skałę, prawnie niezauważalna, często wnikająca w nasze życie podstępnie. Bo gdzie znajduje się granica między opieką a izolacją, między troską a kontrolą, bliskością a zniewoleniem? Gdyby w porę ją dostrzec, dużo łatwiej można by było zatrzymać przemoc.

Przemoc zaczyna się czasami od małych gestów, czynów – narzucania woli, braku zgody na kompromis, manipulacji, wywierania wpływu, poniżania, ośmieszania, izolowania, deprecjonowania, wykorzystywania, wymuszania.”²

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1390), precyzuje definicję przemocy jako jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub jego zaniechanie, które narusza prawa lub dobra osobiste członków rodziny, narażając te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność lub nietykalność cielesną (w tym seksualną). Konsekwencją tych działań jest spowodowanie szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także cierpienia i krzywd moralnych u osób doświadczających przemocy.³

„Jedną z cech charakterystycznych przemocy jest dysproporcja sił między osobą stosującą przemoc a osoba jej doznającą. Osoba silniejsza (i wcale nie chodzi tu tylko o siłę fizyczną) krzywdzi osobę słabszą. Przemocy zawsze towarzyszy relacja zależności. Jednakże nie w samej przewadze tkwi problem, tylko w jej krzywdzącym wykorzystaniu. Można nad kimś górować (w sensie psychicznym i fizycznym), być od niego silniejszym (rodzin-dziecko), a wykorzystywać tę cechę w celu opieki, zapewnienia bezpieczeństwa, prawidłowego rozwoju.

Ta dysproporcja sił jest także czynnikiem, który odróżnia konflikt od zjawiska przemocy. W konflikcie mamy do czynienia z wyrównanymi siłami dwóch stron, np. bójka dwóch sąsiadów, kłótnia kierowców na ulicy.

Diagnostując przemoc w rodzinie, warto zwrócić uwagę na dysproporcje między partnerami. Czasem zdarza się, że sprawca przemocy, chcąc ukarać osobę doznającą przemocy za ujawnienie faktu krzywdzenia np. poprzez uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”, sam oskarża ofiarę o stosowanie przemocy, przedstawiając siebie jako jej ofiarę.

I w takiej sytuacji często osoba interweniująca ma przekonanie, że nie do końca wie, o co chodzi w tej rodzinie, kto kogo krzywdzi? Wówczas trzeba poobserwować rodzinę, zadać pytania dotyczące różnych aspektów życia, podejmowania decyzji, ostatnich ważnych wydarzeń, planów. Szukać sygnałów dysproporcji, a przede wszystkim jej krzywdzącego wykorzystania – kto podejmuje decyzje, czyje plany są realizowane, kto ma wizję, pomysły,

² K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie, diagnoza, interwencja, pomoc, Warszawa 2014, s. 6.

³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t. j. Dz. U. z 2015 r., poz. 1390).

kto wie, czego chce i czego potrzebuje jako rodzina oraz co jest dla niej dobre. I realizuje te pomysły, nawet wbrew woli innych członków rodziny.

Przemoc i agresję różni też intencja, jaka przyświeca ich sprawom. W agresji spotykamy się z intencją bardziej oczywistą – agresor chce „dopiec” drugiej osobie, sprawić przykrość, spowodować cierpienie, krzywdę.

Sprawca przemocy bardzo często chce dobrze dla swoich ofiar, tylko nie liczy się z ich zdaniem. Chce o wszystkim decydować i w pełni kontrolować sytuację.

Wszyscy znamy podział na rodzaje przemocy – przemoc fizyczna, psychiczna (emocjonalna), seksualna, ekonomiczna, zaniedbanie. Wiemy też, że poszczególne jej formy najczęściej nie występują samodzielnie, że przemoc emocjonalna towarzyszy każdej innej z form.

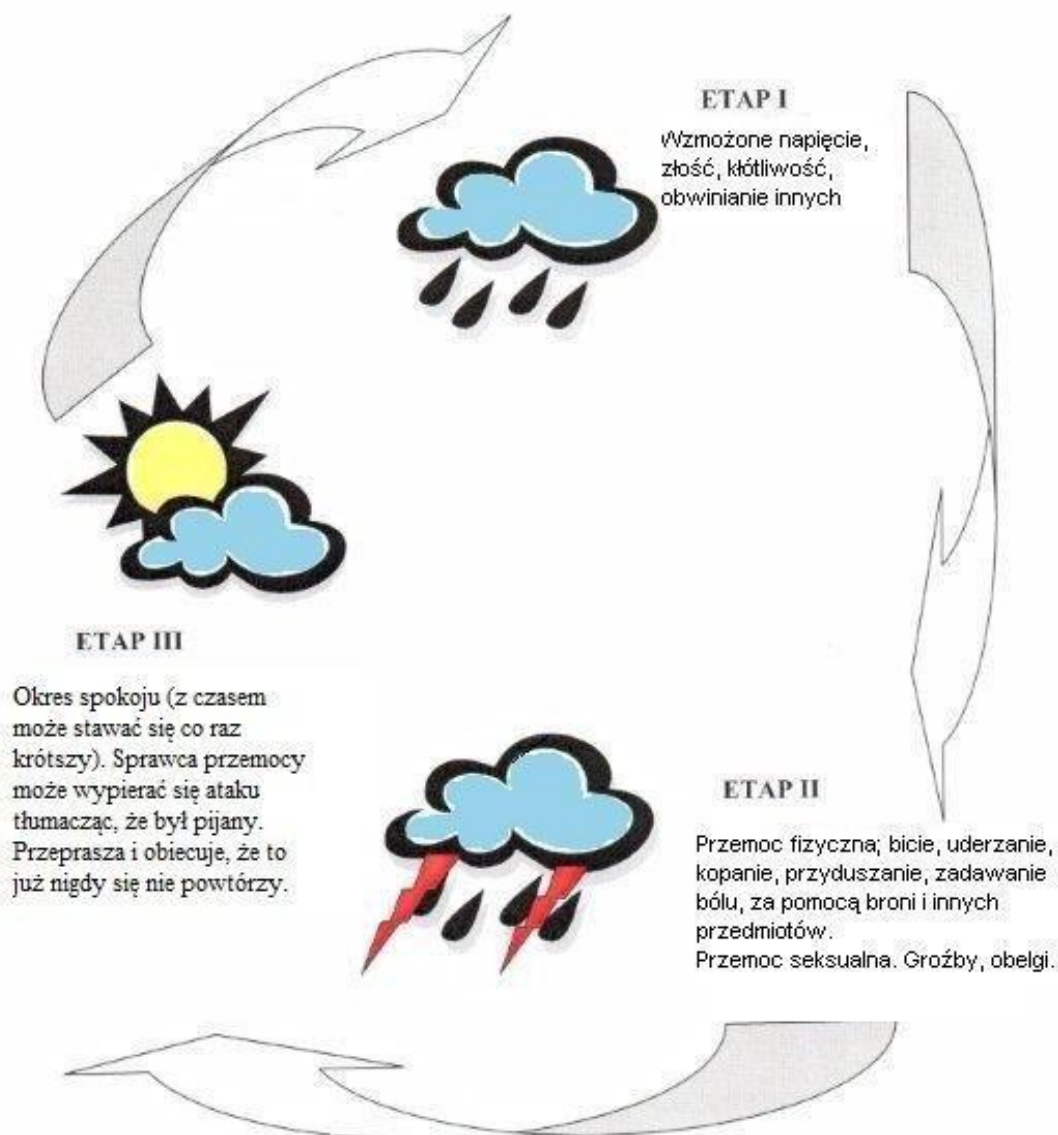
Mówiąc o przemocy, dzielimy ją na przemoc gorącą i chłodną.

Przemoc gorąca – pełna emocji: wrzących, „buzujących” i wybuchających. Sprawca ma łatwość przeżywania złości, gniewu, a jednocześnie małą umiejętność kontrolowania ich i konstruktywnego ich wyrażania. Często wynika to z bezradności wobec jakiejś sytuacji domowej, z braku umiejętności poradzenia sobie z nią, np. pojawiają się problemy wychowawcze. Czasem też w ogóle nie ma nic wspólnego z sytuacją domową. Sprawca odreagowuje napięcie, np. z pracy, w bezpiecznych dla siebie warunkach, czyli w domu. Sprawcę można porównać do wybuchającego wulkanu, który po wybuchu jednak się uspokaja i wówczas widać zniszczenia, jakich dokonał. Wtedy może pojawić się refleksja, poczucie winy, chęć zadośćuczynienia.

Przemoc chłodna – emocje głęboko skrywane pod „płaszczkiem” spokoju, daleko idącej kontroli. Sprawca nie ma poczucia, że robi coś niestosownego. Realizuje jakiś plan, który jest jego wizją funkcjonowania jego rodziny. Ponadto jest przekonany o słuszności swego postępowania. Jego zachowania są ściśle związane z sytuacją domową, są niejako odpowiedzią na nią. Sprawca ma często opracowany katalog zachowań i postaw, jakie powinni prezentować inni członkowie jego rodziny.”⁴

⁴ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie, diagnoza, interwencja, pomoc, Warszawa 2014, s. 8-10.

CYKL PRZEMOCY

rys. na podstawie materiałów Fundacji im. Stefana Batorego

Źródło: <http://www.grudziadz.pl/uploads/files/>

„W dynamice przemocy mówi się o kole przemocy, na które składa się:

1. faza narastającego napięcia:

- agresor jest podirytowany i prowokujący, wszczyna awantury, sprawia wrażenie niebezpiecznego i nieprzewidywalnego,
- ofiara uspokaja go, spełnia jego zachcianki, stara się poprawić mu humor, unika go, odczuwa napięcie, lęk, dolegliwości psychosomatyczne;

2. faza gwałtownej przemocy:

- agresor wpada w szał, nie kontroluje się, eksploduje, stosuje różnego rodzaju przemoc,
- ofiara jest bezradna, przerażona, czuje nienawiść i złość;

3. faza „miodowego miesiąca”:

- agresor przeprasza, okazuje skruchę, obiecuje poprawę, wzbudza litość, jest czuły i kochający,
- ofiara czuje się kochana, wierzy w zapewnienia partnera o jego przemianie, zaczyna mu ufać.

Jeśli nie nastąpi przerwanie cyklu przemocy przez interwencję zewnętrzną, po pewnym czasie zaczyna się faza narastającego napięcia, a przemoc z każdym następnym cyklem staje się coraz bardziej gwałtowna. W takich przypadkach możemy mówić o przemocy gorącej. Często w tzw. dobrych rodzinach, gdzie nie dochodzi do awantur i wybuchów gniewu, istnieje przemoc chłodna, realizowana według przemyślanego przez sprawcę scenariusza.

Z kolei w dynamice przemocy seksualnej można wyróżnić fazy: uwodzenia, ostrej przemocy, utrzymywania przemocy, ujawnienia i zaprzeczenia.”⁵

Doznawana ze strony osoby najbliższej przemoc jest doświadczeniem traumatycznym, okaleczającym psychikę. Przemoc prowadzi nie tylko do uszkodzeń ciała, ale również może wywołać zaburzenia emocjonalne oraz zniekształcony obraz własnej osoby. „Nie ma osoby, która byłaby całkowicie odporna na wstrząs. Jeśli drastyczne zajście przekroczy pewną granicę, to wówczas okazuje się, że każdego człowieka można złamać, zniszczyć jego tożsamość, doprowadzić do bezradności, utraty sensu życia – różnica polega jedynie na doborze metod i odpowiedniego czasu. A w przypadku przemocy jest to tym łatwiejsze zadanie, że ofiara cały czas przebywa ze sprawcą, który zna jej słabe strony, kompleksy i dobrze wie, gdzie „uderzyć”, jakie metody wybrać, by bolało najbardziej.

⁵ A. Kowalewska, Przemoc w rodzinie- aspekty psychologiczne. Rodzaje, kryteria i dynamika przemocy. [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012, s. 29-30.

Kontrola i zniewolenie dotyczą bliskiej relacji i są swoiste, dostosowane do konkretnej osoby. Przemoc jest spersonalizowana: sprawca wykorzystuje zdobytą w intymnym kontakcie wiedzę o słabościach, wartościach, przeszłości i nadziejach ofiary. Taktyki są tak dewastujące właśnie dlatego, że są oryginalne, dopasowane do kontekstu i odnoszą się do unikalnych twórczych możliwości kobiety, przeciwko której są wymierzone. Przeniesione do innej relacji, do innego kontekstu, te same działania mogłyby wywołać pobłażliwe chrząknięcie, a nie przerażenie.

Osoby krzywdzone często nie są świadome, że doświadczają przemocy ze strony partnera. W innych relacjach mogą być zaradne, odważne, mają swoje zdanie, ale w towarzystwie sprawcy „tracą” głowę, zachowują się inaczej, boją się i nie wiedzą, że nikt nie ma prawa ich tak traktować.”⁶

„Ofiary przemocy lub jej świadkowie, aby poradzić sobie z lękiem, frustracją i poczuciem winy często stosują mechanizmy obronne. Zwłaszcza dzieci, krzywdzone przez swoich rodziców, obwiniają siebie za zachowanie agresora i bezpodstawnie go usprawiedliwiają. Najczęściej stosowane przez ofiary przemocy metody radzenia sobie z sytuacją urazową to:

- zaprzeczenie – minimalizacja, racjonalizacja lub zapominanie doznanych krzywd;
- nadmierna samokontrola swoich emocji i zachowań – skutkuje zwykle narastaniem presji wewnętrznej na wykonywanie kontrolowanych zachowań i nasileniem się tłumionych myśli, mogą się pojawić zachowania kompulsywne;
- „rozszczerzenie” – utrzymywanie dwóch sprzecznych spojrzeń na tę samą osobę lub sytuację.

Niestety mechanizmy obronne, stosowane w sytuacjach doświadczania różnych form krzywdzenia, stają się pośrednikiem podczas przekazywania przemocy następnym pokoleniom.”⁷

⁶ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie, diagnoza, interwencja, pomoc, Warszawa 2014, s. 24-25.

⁷ A. Kowalewska, Przemoc w rodzinie- aspekty psychologiczne. Metody radzenia sobie z przemocą. [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012, s. 36.

3. Skala występowania przemocy w rodzinie w Gminie Toszek

„Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 18 i 71 wskazuje, że instytucja rodziny jest objęta szczególną ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej, a jej dobro, państwo ma obowiązek uwzględnić w swojej polityce społecznej, zwłaszcza poprzez udzielanie szczególnej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej.

Przepis art. 33 Konstytucji wskazuje ponadto, że kobieta i mężczyzna w Rzeczypospolitej Polskiej mają równe prawa w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, zaś zgodnie z art. 72 Konstytucji, Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka, a każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Nie budzi wątpliwości fakt, że zadaniem państwa jest zatem ochrona rodziny przed zagrożeniami płynącymi z zewnątrz i wewnątrz, w tym zwłaszcza przed przemocą ze strony osób najbliższych.

Rodziny dotknięte przemocą pozostają w trudnej sytuacji społecznej, co jest podstawą do udzielania im szczególnej pomocy przy użyciu metod i narzędzi określonych w obecnie obowiązującym porządku prawnym. Przemoc w rodzinie jest jednym z podstawowych zagrożeń zarówno dla rodzin rozumianych jako instytucja, podlegająca ochronie i opiece państwa, jak i dla ich poszczególnych członków. Statystycznie większość ofiar przemocy w rodzinie stanowią kobiety, a w dalszej kolejności kategorii osób, których płeć nie jest uwzględniona: małoletni, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami. Bardzo często ofiarami przemocy w rodzinie są też dzieci – świadkowie.

Jako przyczyny sprzyjające stosowaniu przemocy w rodzinie możemy wskazać normy społeczne i kulturowe. Przez wieki istniało silne społeczne przyzwolenie na stosowanie przemocy wobec najbliższych, w szczególności kobiet i dzieci. Nadal w wielu środowiskach to zjawisko znajduje odzwierciedlenie w obyczajach – społecznej akceptacji bicia, stosowania kar cielesnych, w przekonaniach związanych z rolą mężczyzny w rodzinie (rola „pana i władcy”).

Niebagatelny wpływ na stosowanie przemocy w rodzinie ma również dziedziczenie wzorca przemocy z rodziny pochodzenia. Dzieci wychowujące się w rodzinach z problemem przemocy przyswajają sobie zachowania dorosłych, których są świadkami lub ofiarami. Uczą się, że najlepszym i najbardziej skutecznym sposobem rozwiązywania konfliktów jest przemoc. Wpływ na stosowanie przemocy w rodzinie może mieć także uzależnienie/nadużywanie alkoholu. Wielu sprawców przemocy w rodzinie w chwili popełnienia czynu jest pod wpływem alkoholu. Należy pamiętać, że alkohol osłabia kontrolę nad zachowaniem i zwiększa prawdopodobieństwo reagowania złością i gniewem na trudności oraz niepowodzenia życiowe. Uzależnienie od alkoholu nie zwalnia

z odpowiedzialności za swoje czyny, mimo że sprawcy często wykorzystują fakt bycia nietrzeźwym jako czynnik usprawiedliwiający ich zachowanie.”⁸

Przemoc w rodzinie w Gminie Toszek w latach 2015-2018

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2015	1	5
2016	1	5
2017	0	0
2018	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Toszku

Procedury przeciwdziałania przemocy w rodzinie zwykle nie kończą się po kilku miesiącach. Zazwyczaj, prace nad poprawą sytuacji życiowej rodziny trwają przez kolejny rok lub nawet dwa lata. Jednak przemoc w danym środowisku wykazywana jest tylko raz, jako zdiagnozowanie problemu.

W Gminie Toszek mamy do czynienia z niską wykrywalnością przemocy w rodzinach. Przemoc występuje, jak w każdych społecznościach, bez względu na szerokość geograficzną, tutaj jednak jest ona nieujawniona. Członkowie rodzin, w których występuje przemoc ukrywają ten fakt przez dalszą rodziną, sąsiadami, szkołą, instytucjami, przedstawicielami ochrony zdrowia. Sąsiedzi i bliscy znajomi, nawet jeśli zauważą niepokojące objawy, wolą się nie wtrącać, nie psuć już i tak delikatnej struktury rodziny.

Takie działanie daje niejako przyzwolenie osobie stosującej przemoc na dalsze krzywdzenie bliskich, a osoby będące ofiarami przemocy utwierdza w przekonaniu, że tak musi być, takie jest życie, taka jest ich rola w rodzinie i społeczeństwie. Dzieci wychowywane w rodzinie, w której dochodzi do aktów przemocy, wynoszą ten sam system wychowawczy i nierzadko stosują go później, wobec założonej przez siebie rodziny. Nauczeni są bowiem, że jest to naturalny sposób na pozbycie się frustracji, odczuwanego napięcia, wyładowania przeżywanymi emocjami.

Ratunkiem dla tych rodzin jest otrzymanie profesjonalnej pomocy z zewnątrz. Tylko odpowiednio przeszkolone osoby, umięjące wskazać możliwe do podjęcia kroki zaradcze, potrafiące udzielić wsparcia i zapewnić bezpieczeństwo, mogą podjąć skuteczną próbę uratowania relacji w takiej rodzinie. Pamiętać należy, że pomimo podejmowania szeregu działań przez osoby do tego wyszkolone, efekt zależy od chęci, możliwości i predyspozycji każdej osoby w rodzinie dotkniętej problemem przemocy.

⁸ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020, s. 5 – 6.

4. Kompetencje służb publicznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

„Aby współpraca mogła przebiegać efektywnie, pożądane jest, aby przedstawiciele różnych podmiotów znali kompetencje osób i instytucji, z którymi będą wspólnie rozwiązywać problemy. Powinni wiedzieć, czego mogą od siebie nawzajem oczekiwać, jakie działania podejmować i w jakim zakresie mogą się uzupełniać.

Policja – organ powołany dla ochrony życia i zdrowia ludzi. Funkcjonuje, opierając się na Ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 roku o policji. Do zadań funkcjonariuszy policji należy m. in.:

- Przyjmowanie zgłoszeń i podejmowanie interwencji,
- Zabezpieczenie dowodów przestępstwa,
- Zapewnienie doraźnej opieki ofiarom przestępstw,
- Zatrzymanie sprawcy przemocy, jeśli stanowi on zagrożenie dla życia i zdrowia innych osób,
- Uruchomienie procedury „Niebieskie Karty” (zarejestrowanie i udokumentowanie zdarzenia przemocy, wizyty dzielnicowego, współpraca z innymi służbami),

Prokuratura – organ państwowy powołany do ścigania przestępstw. Działa na podstawie ustawy o prokuraturze z dnia 20 czerwca 1985 roku. Do jej zadań należy m. in.:

- Przyjęcie zgłoszenia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- Prowadzenie i nadzorowanie postępowań przygotowawczych,
- Występowanie w roli oskarżyciela publicznego przed sądem,
- Zatrzymanie podejrzanego o popełnienie przestępstwa,
- Możliwość zastosowania środków zapobiegawczych,
- Współpraca z innymi organami państwowymi, organizacjami społecznymi w zakresie zapobiegania przestępczości.

Pomoc społeczna – funkcjonuje na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej. Ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, jeśli nie są w stanie same ich pokonać, a także podejmowanie działań służących zapobieganiu tym sytuacjom.

Pracownicy socjalni mogą m. in.:

- Dokonać diagnozy sytuacji rodziny poprzez przeprowadzenie wywiadu środowiskowego,
- Udzielić informacji o przysługujących prawach i formach pomocy (finansowa, rzeczowa, zasiłek) i przyznać rodzinie odpowiednie świadczenia,
- Uruchomić interwencję kryzysową,
- Zapewnić bezpieczeństwo poprzez np. znalezienie schronienia, skierowanie do specjalistycznych ośrodków wsparcia,

- Uruchomić procedurę „Niebieskie Karty”,
- Współpracować z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi w celu udzielenia kompleksowej pomocy rodzinie,
- W sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie – zabezpieczyć je poprzez odebranie z rodziny i umieszczenie u niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinie zastępczej lub całodobowej placówce opiekuńczo – wychowawczej (taką decyzję pracownik socjalny może podjąć razem z policjantem i przedstawicielem ochrony zdrowia: lekarzem, pracownikiem medycznym lub pielęgniarką),
- Powiadomić o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Ochrona zdrowia – wśród zadań, które spoczywają na jej przedstawicielach znajdują się m. in.:

- Rozpoznanie sygnałów świadczących o przemocą, diagnozowanie przemocą podczas wywiadu lekarskiego,
- Uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”,
- Powiadomienie policji o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- W sytuacjach dotyczących dzieci – wystąpienie do sądu rodzinnego o wgląd w sytuację rodziny,
- Wystawianie bezpłatnych zaświadczeń o stanie zdrowia, w tym zaświadczenia o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocą w rodzinie,
- Występowanie w roli biegłego,
- Informowanie o możliwościach zrobienia obdukcji,
- Informowanie o placówkach udzielających pomocy ofiarom przemocą,
- Złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych – funkcjonuje w każdej gminie na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Członkowie komisji mogą podjąć m. in. działania:

- Uruchomienie procedury zobowiązania do leczenia odwykowego,
- Uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”,
- Udzielanie informacji na temat możliwości uzyskania pomocy w środowisku lokalnym,
- Poinformowanie odpowiednich służb o podejrzeniu popełnienia przestępstwa.

Przedstawiciele oświaty swoją uwagę koncentrują na dzieciach. Do ich zadań należy m.in.:

- Rozpoznawanie sygnałów świadczących o tym, że dziecko jest krzywdzone lub zaniedbywane,
- Uruchomienie procedury „Niebieskie Karty”,
- Utrzymywanie stałego kontaktu z rodzina dziecka,

- Wystąpienie do sądu o wgląd w sytuacje rodziny,
- Powiadomienie organów ścigania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa,
- Skierowanie dziecka do specjalistycznej placówki.

Przedstawiciele wszystkich tych instytucji są zobligowani do współpracy w interdyscyplinarnym zespole ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie i pracy w grupach roboczych.”⁹

Idea interdyscyplinarnego podejścia do danego zagadnienia jest już od dawna znana w literaturze i praktyce. Podejście takie zakłada, że jedna osoba zaangażowana w problem rodziny, z którą współpracuje, nie jest w stanie pomóc ani zabezpieczyć członków rodziny we wszystkich problemowych obszarach. Wszakże, osoby uwięzione w przemoc domową potrzebują wsparcia i pomocy interwencyjnej, psychologicznej, prawnej, terapeutycznej, socjalnej, finansowej, pomocy w znalezieniu pracy, przekierowaniu do specjalisty itp.

Stąd też zrodził się pomysł sformalizowania interdyscyplinarnego podejścia do przeciwdziałania i rozwiązywania przemocy w rodzinie. Ustawodawca bowiem uszczegółowił formę i zadania zespołów interdyscyplinarnych do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

„Zespół interdyscyplinarny realizuje zadania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie. Do zadań zespołu należy integrowanie i koordynowanie działań różnych podmiotów oraz socjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, zwłaszcza poprzez:

- diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,
- podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w rodzinie mających na celu przeciwdziałania temu zjawisku,
- inicjowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą w rodzinie,
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielania pomocy w środowisku lokalnym,
- inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc.

Podejmowanie interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą odbywa się w oparciu o procedurę „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Procedura „Niebieskie Karty” obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych poprzez przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, Oświaty i ochrony zdrowia w związku z uzasadnionym podejrzeniem zaistnienia przemocy w rodzinie.

⁹ K. Michalska, D. Jaszczak-Kuźmińska, ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie, diagnoza, interwencja, pomoc, Warszawa 2014, s. 21-52.

Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje poprzez wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A” przez przedstawiciela jednego z podmiotów, o których mowa w art. 9d ust. 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w obecności osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie. W przypadku braku możliwości nawiązania bezpośredniego kontaktu z osobą, co do której istnieje podejrzenie iż jest ofiarą przemocy w rodzinie wypełnienie formularza „Niebieska Karta – A” następuje bez udziału tej osoby.

Podkreślenia wymaga, iż równoległe ze wszczęciem procedury „Niebieskie Karty” podejmowane są działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie, co do której istnieje podejrzenie, iż jest ofiarą przemocy w rodzinie. Rozmowę z ewentualną ofiarą przemocy w rodzinie przeprowadza się przede wszystkim w warunkach gwarantujących swobodę wypowiedzi i poszanowanie godności takiej osoby, jak również jej bezpieczeństwo. W sytuacji, gdy istnieje podejrzenie stosowania przemocy wobec dziecka konieczne działania podejmuje się obecności rodzica, opiekuna prawnego lub faktycznego oraz – w miarę możliwości – w obecności psychologa. W przypadku natomiast, gdy o stosowanie przemocy w rodzinie podejrzewany jest rodzic lub opiekun (faktyczny czy prawny) działania wobec dziecka podejmuje się w obecności osoby najbliższej.

Po wypełnieniu formularza „Niebieska Karta – A” ewentualnej ofierze przemocy w rodzinie przekazuje się formularz „Niebieska Karta – B”. w sytuacji, gdy ofiarą przemocy w rodzinie jest dziecko, formularz ten przekazuje się rodzicowi, opiekunowi (prawnemu lub faktycznemu) albo osobie zgłaszającej podejrzenie przemocy w rodzinie. Oczywiście jest, iż formularza tego nie przekazuje się osobie podejrzanej o to, że jest sprawcą przemocy w rodzinie.”¹⁰

Następnie, dokumenty opisane powyżej zostają przekazane do Przewodniczącego Zespołu interdyscyplinarnego działającego na terenie danej gminy. Podejmowane są wtedy działania opisane w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1245 z późn. zm.).

Przewodniczący, po zapoznaniu się z treścią przekazanych dokumentów, powołuje grupę roboczą lub pozostałych członków Zespołu do rozpatrzenia sprawy. Grupa robocza najczęściej składa się z dzielnicowego, pracownika socjalnego, przedstawiciela gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych (jeśli w rodzinie występuje problem uzależnienia), oświaty (jeśli w rodzinie są uczące się dzieci), ochrony zdrowia, kuratora sądowego i innych osób działających w omawianym obszarze.

¹⁰ A. M. Michałowska, Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w świetle ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w przepisów Kodeksu postępowania karnego z 1997 r. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i procedura „niebieskie karty”. [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012, s. 125-126.

Grupa robocza spotyka się w celu wymiany posiadanych informacji o rodzinie, zaplanowania działań mogących poprawić problemową sytuację, motywowania poszczególnych jej członków do korzystnych dla nich działań, monitorowania sytuacji oraz reagowania w sytuacjach nieprzewidzianych.

Na kolejne spotkania grupy roboczej zapraszane są osoby wobec których istnieje prawdopodobieństwo doświadczania przemocy domowej. W czasie tego spotkania wypełniane są dalsze części formularza „Niebieska Karta” oraz podejmowane są w porozumieniu z zaproszoną osobą, decyzje i plan działania na określony w protokole z posiedzenia grupy roboczej czas. Ponadto, członkowie grupy roboczej informują o punktach, w których można uzyskać pomoc w postaci wsparcia, terapii, schronienia itp. Następnie wzywana jest osoba co do której istnieje podejrzenie stosowania przemocy domowej. Z taką osobą przeprowadza się rozmowę informującą o konsekwencjach takiego zachowania oraz miejscach świadczących specjalistyczną pomoc. Dalsza praca grupy roboczej uzależniona jest od tempa i postępów w działaniu oraz potrzeb zgłaszanych przez daną rodzinę.

„W ramach procedury „Niebieskie Karty” członkowie zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej:

- 1) udzielają pomocy osobie, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie;
- 2) podejmują działania w stosunku do osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, w celu zaprzestania stosowania tego rodzaju zachowań;
- 3) zapraszają osobę, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, na spotkanie zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej;
- 4) opracowują indywidualny plan pomocy dla osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, i jej rodziny, który zawiera propozycje działań pomocowych;
- 5) rozstrzygają o braku zasadności podejmowania działań.

Indywidualny plan pomocy obejmuje ogół działań podejmowanych przez samą osobę, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie oraz przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia w celu poprawy sytuacji życiowej tej osoby oraz jej rodziny. Indywidualny plan pomocy może ulegać zmianie w zależności od potrzeb i sytuacji osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie, w szczególności, gdy w trakcie działań dokonywanych przez zespół interdyscyplinarny lub grupę roboczą osoba, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, dopuściła się po raz kolejny stosowania przemocy w rodzinie.

Należy zaznaczyć, że np. funkcjonariusz Policji w ramach procedury „Niebieskie Karty” podejmuje m. in. działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom mogącym występować w rodzinie, w szczególności w zależności od potrzeb określonych przez zespół

interdyscyplinarny lub grupę roboczą składa systematyczne wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie.”¹¹

¹¹ Ł. Radwanowicz, Zagadnienia administracyjnoprawne dotyczące przemocy. Zadania zespołu interdyscyplinarnego. [w:] E. Kowalewska-Borys (red.), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012, s. 185.

5. Cele i kierunki działań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Celem głównym niniejszego programu jest

Skuteczne rozwiązywanie problemów przemocy w rodzinie w Gminie Toszek

Realizację celu głównego ułatwi określenie pomniejszych, celów szczegółowych i kierunków działań:

Cel szczegółowy nr 1

Udoskonalenie systemu współpracy międzyinstytucjonalnej w zakresie przeciwdziałania i rozwiązywania problemów przemocy w rodzinie.

Działania:

- Zbieranie i analizowanie danych dotyczących występowania przemocy w Gminie Toszek,
- Monitorowanie środowiska lokalnego pod kątem występowania przemocy,
- Analiza skuteczności proponowanych działań.

Cel szczegółowy nr 2

Zwiększanie wiedzy w środowisku na temat zjawiska przemocy, obalanie mitów z nią związanych.

Działania:

- Zamieszczanie informacji na temat zjawiska przemocy na stronie internetowej Ośrodka Pomocy Społecznej w Toszku,
- Prowadzenie wśród dzieci i młodzieży uczestniczących w programach opiekuńczo – wychowawczych zajęć poświęconych tematyce przemocy i ochrony przed nią,
- Informowanie o punktach świadczących specjalistyczną pomoc dla osób uwikłanych w problem przemocy.

Cel szczegółowy nr 3

Zwiększenie dostępności pomocy dla osób dotkniętych przemocą oraz poprawa skuteczności działań pomocowych oferowanych przez przedstawicieli instytucji.

Działania:

- Prowadzenie Punktu Pomocy Rodzinie
- Funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego Miasta i Gminy Toszek,
- Prowadzenie działań mający na celu podnoszenie kompetencji zawodowych osób działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

6. Adresaci działań, realizatorzy programu oraz źródło finansowania

Niniejszy program jest skierowany do osób mieszkających na terenie Gminy Toszek, będących bezpośrednio zaangażowanych w problem przemocy w rodzinie, pracowników instytucji pomocowych z tego regionu oraz wszystkich osób zainteresowanych omawianą tematyką.

Realizatorami natomiast wspomnianych wcześniej celów są odpowiednio według kompetencji:

- Ośrodek Pomocy Społecznej w Toszku,
- Zespół Interdyscyplinarny Miasta i Gminy Toszek,
- Miejsko-Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Toszku,
- Komisariat Policji w Pyskowicach,
- Centrum Usług Wspólnych Gminy Toszek,
- placówki oświatowe zlokalizowane w Gminie Toszek,
- placówki ochrony zdrowia zlokalizowane w Gminie Toszek,
- inne podmioty działające w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Działania określone w niniejszym programie będą finansowane z środków gminnych a także – w miarę możliwości – z dotacji pozabudżetowych.

Roczny plan budżetu w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie

Dział / Rozdział	Nazwa		Plan	
	Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie		20.000,00	
85205	4210	Zakup materiałów i wyposażenia	1.500,00	Wydatki związane z utrzymaniem Zespołu Interdyscyplinarnego Miasta i Gminy Toszek. Zespół działa na podstawie znowelizowanej Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t. j. Dz. U. 2015r., poz. 1390) – zakup materiałów biurowych, tonerów do drukarek, środków czystości itp.
	4300	Zakup usług pozostałych	9.500,00	Wydatki związane z opłaceniem konsultacji prawnych dla mieszkańców Gminy Toszek – 9.000,00 zł

				Wydatki związane z funkcjonowaniem Zespołu Interdyscyplinarnego Miasta i Gminy Toszek – zakup usług pocztowych – 500,00 zł
RAZEM			11.000,00 zł	

7. Monitoring i ewaluacja

Realizacja założonych w programie celów i działań będzie systematycznie monitorowana. Pozyskane w ten sposób dane, pozwolą na analizę podejmowanych działań w obszarze przeciwdziałania i rozwiązywania problemów przemocy występujących na terenie Gminy Toszek.

Wgląd w realizację opisanych powyżej działań, ułatwi dokonanie korekty ich założeń podczas opracowywania programu w przyszłości - na kolejne lata.

Realizacja niniejszego programu przewidziana jest na 3 lata, jednak sprawozdanie z jego wykonania będzie co roku stanowiło część Sprawozdania Merytoryczno – Finansowego z działalności Ośrodka Pomocy Społecznej w Toszku z planem potrzeb za rok poprzedni, przedkładanego corocznie Radzie Miejskiej w Toszku.

Bibliografia

Kowalewska-Borys E. (red), Problematyka przemocy w rodzinie. Podstawowe środki prawne ochrony osób pokrzywdzonych, Warszawa 2012

Michalska K., Jaszczak-Kuźmińska D., ABC przeciwdziałania przemocy w rodzinie, diagnoza, interwencja, pomoc, Warszawa 2014

Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014 – 2020

UZASADNIENIE

Obowiązek uchwalenia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Gminie Toszek na lata 2019-2021 wynika z art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1390).

Projekt Programu określa kierunki i zakres działań jakie zostały zaplanowane do realizacji w latach 2019-2021.